

ההבחנה בין רצח להריגה

ההבחנה בין רצח להריגה

תאריך : ינואר 2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

הנושא הנבחר - ההבחנה בין רצח להריגה .

התעניינתי בנושא זה לאחר כמה מקרים עליהם קראתי בתקשורת, ולא הבנתי את הכרעת בית המשפט .

לדוגמא : בית המשפט קבע שאדם עבר עבירת הריגה, אך אותו אדם לכאורה רצח את הקורבן, הוא גרם למותו, אז מדוע בית המשפט קבע אחרת ?

ישנן כל מיני שאלות שרציתי לקבל עליהן תשובה, ולהבין את הדברים לעומק, ולכן בחרתי בנושא זה.

לדעתי, נושא זה מאוד מעניין, ישנם הרבה מקרים מצערים בנושא הרצח וההריגה, והייתי רוצה להבין יותר טוב את סיבת ההרשעה.

הרי כאשר שופט צריך להכריע בהחלטה כזו משמעותית (20-35 שנה בכלא) ישנם הרבה לבטים בהכרעה כזו חשובה, שבסופו של דבר תשפיע רבות על חיי הנאשם .

תוכן העניינים

5	עמ'	מבוא	פרק ראשון
6-8	עמ'	מושג הכוונה	פרק שני
9-11	עמ'	העונשים על רצח והריגה	פרק שלישי
12-16	עמ'	הסייגים (הגנות) ברצח והריגה	פרק רביעי
17	עמ'	סיכום	פרק חמישי
18	עמ'		ביבליוגרפיה

מבוא

הנושאים שנדון בהם במהלך העבודה הם עבירות רצח והריגה , והשוני ביניהם .

נבחין ביסודות עבירת הרצח לאלו של עבירת ההריגה וננסה לאתר דמיון בין יסודות אלו לדיני העונשין במשפט העברי .

במהלך העבודה אתיחס לעונשים השונים של עבירות אלו, גם לפי המשפט העברי ואנסה לבחון לפי מידת העונש (חומרת הדין) מה ניתן להסיק על העבירה עצמה. התעניינתי בנושא זה , ולכן בחרתי בו .

מושג הכוונה

המשפט הישראלי :

מהי עבירת הרצח?

ס' 300 לחוק העונשין¹ קובע כך :

300. (א) העושה אחת מאלה יאשם ברצח ודינו - מאסר עולם ועונש זה בלבד :

(1) גורם במזיד, במעשה או במחדל אסורים, למותו של אביו, אמו, סבו או סבתו;

(2) גורם בכוונה תחילה למותו של אדם;

.....

ולאחר מכן, ס' 301 (א)² מבאר המונח 'כוונה תחילה' כך :

301. (א) לעניין סעיף 300, יראו ממית אדם כמי שהמית בכוונה תחילה אם החליט להמיתו, והמיתו בדם קר, בלי שקדמה התגרות בתכוף למעשה, בנסיבות שבהן יכול לחשוב ולהבין את תוצאות

¹ ס' 300, חוק העונשין, התשל"ז-1977
² ס' 301 (א), שם

מעשיו, ולאחר שהכין עצמו להמית אותו או שהכין מכשיר שבו המית אותו.

אם כן, נבחין תחילה כי עבירת הרצח חייבת להיות מורכבת משני יסודות כדי להיחשב כ'רצח', יסוד נפשי ויסוד פיזי – עובדתי.

ביסוד פיזי-עובדתי נראה את העובדות, הראיות, כל ההוכחות שמעשיו של אדם הובילו למותו של אחר – קשר סיבתי עובדתי/פיזי.

ביסוד הנפשי נראה את המושג **כוונה תחילה** המורכב משלושה תנאים, הכנה – כלומר שהאדם התכוון לרצוח את אותו אדם, את הכין את עצמו לזה, הן מבחינה פיזית והן מבחינה נפשית.

החלטה להמית – כלומר אותו אדם שרצח החליט שהוא רוצה לרצוח את אותו אדם, הוא ידע שהוא הולך לעשות מעשה זה.

היעדר קנטור – הנאשם רצח את הקורבן ללא כל התגרות קודמת של הקורבן כלפיו, מושג זה חשוב מאוד על מנת להראות שהו היה רצח ולא הריגה, כיוון שאם קדמה התגרות של הקורבן כלפי הרוצח, הרי שיש לו סוג של הגנה (תלוי במורכבות המקרה), וכך לא תיחשב העבירה כרצח אלא הריגה.

בעבירת הרצח, חייב להיות לאותו אדם שהורשע בעבירה מחשבה פלילית, אם היא אינה קיימת, לא נוכל לייחד עבירה זו כרצח.

מחשבה פלילית - מודעות לטיב המעשה, לקיום הנסיבות ולאפשרות הגרימה לתוצאות המעשה, כוונה - במטרה לגרום לאותן תוצאות, ראייה מראש את התרחשות התוצאות, ולפעול למען לתוצאות אלו.

מהי עבירת ההריגה ?

ס' 298 לחוק העונשין³ קובע כך:

298. הגורם במעשה או במחדל אסורים למותו של אדם, יאשם בהריגה, ודינו - מאסר עשרים שנים.

זאת אומרת, שגם כאן נחפש כמובן את היסוד הפיזי וקשר סיבתי בין מעשה אדם שגרום למותו של האחר אך ההבדל העיקרי בין העבירות טמון ככל הנראה ביסוד הנפשי.

³ ס' 298, שם.

העובר על עבירת ההריגה לאו דווקא הרג בכוונה את הקורבן. המושג כוונה תחילה אינו חל בעבירה זו, בשביל לרדת מדרגת עבירת הרצח לעבירת ההריגה יש להוכיח שהנאשם לא עשה מעשה זה בכוונה תחילה - זהו ההבדל העקרוני בין רצח להריגה.

זאת אומרת, גם כאשר נגרמה אותה תוצאה כמו בעבירת הרצח, אך לא היה במעשה ההמתה כוונה תחילה, מדובר בעבירת הריגה.

יסוד הכוונה ביהדות :

תחילה נציין כי האיסור 'לא תרצח' מופיע כמובן בעשרת הדברות ובכתובים נוספים ואף קודם לכך בספר בראשית:

"שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלוקים עשה את האדם"⁴

בספר שמות⁵ התורה מבחינה בין רצח במזיד ורצח בשוגג. רצח בשוגג- במקרה שאדם שהרג בלי להתכוון, קרתה תאוונה, ה' גרם לו שיהיה מעורב ברצח מבלי שהכוון לרצוח הוא יכול לברוח למקום שבו אסור לאף אחד לפגוע בו ושם הרוצח נשאר עד למשפטו (עיר מקלט).

רצח במזיד- אם אדם רוצח בכוונה ובתכנון מראש – דין מוות.

השוואה בין המשפט הישראלי למשפט העברי :

התורה מתייחסת לרצח כעל עבירה חמורה ביותר וזאת כיוון שהאדם נברא בצלם אלוקים וההורג אדם אחר בעצם עבר עבירה חמורה מול בוראו.

⁴ ספר בראשית פרק ט' פסוק ו'.

⁵ ספר שמות, פרק כ"א פסוקים יב'-יד'.

דבר נוסף הוא שהתורה מתייחסת למונח 'רוצח' גם כעל זה שהרג ללא כוונה וגם לזה שהרג בכוונה, שהרי זה רוצח במזיד והוא רוצח בשגגה.

לעניות דעתי, המשפט הישראלי נסמך על חוקי התורה בהבחנת ה'כוונה תחילה' שהרי זהו ההבדל בין רוצח במזיד לרוצח בשגגה רק שלפי החוק הישראלי הרוצח בשגגה עובר על עבירת הריגה בלבד.

בניגוד לכך, קיימים הבדלים בעניין העונש הניתן במקרא לרוצח בשגגה ולרוצח במזיד לעומת לרוצח ולהורג עפ"י החוק הישראלי (נקודה זו תבואר בהרחבה בפרק 'העונשים על רצח והריגה').

העונשים על רצח והריגה

ההבחנה העיקרית בין עבירות ההמתה נעוצה ביסוד הנפשי של מבצע העבירה או בנסיבות ביצועה, והם אלו אשר עושים את ההבדל הגדול באשר לעונש שניתן להשית על המבצע של כל אחת מהעבירות:

דינו של ההורג הוא 20 שנות מאסר.

ואילו דינו של הרוצח הוא מאסר עולם חובה (25-30 שנה).

המורשע ברצח לא זכאי לפריבילגיית היציאה לחופשות בטרם נקצב עונשו - מה שמוכר בפרקטיקה כתקופה מינימלית של לא פחות מ-10 שנות מאסר, וזאת להבדיל מהמורשע בהריגה, אשר אף אם הושת עליו העונש המקסימלי הקבוע בחוק 20 שנות מאסר, יהא זכאי לחופשה בתום 5 שנות מאסר (רבע מתקופת מאסרו).

גם לעניין זכות הערעור נמצא זה שהורשע ברצח במלכוד מסוים להבדיל מאדם שהורשע בהריגה - הטעם לכך נעוץ אף הוא במאסר העולם החובה, כלומר: המורשע בהריגה יוכל לטעון ולערער הן על עצם הרשעתו ולחילופין על חומרת עונשו. זאת, בעוד שהמורשע ברצח, נכון למצב החקיקתי הקיים, יכול לערער אך ורק על הרשעתו, שכן מרגע שהורשע ברצח - מאסר עולם יהא תמיד עונשו. רף הענישה במקרים של הריגה לעומת מאסר העולם חובה במקרה של עבירת הרצח מגלה פער ממשי משמעותי מאוד בין השתיים, גדול בהרבה ממה שנדמה.

העונשים ביהדות :

כפי שכתבתי בפרק הקודם, לכאורה התורה הקובעת כי אדם שרצח אדם אחר במזיד – דינו מוות.

הרמב"ם⁶ קובע שחלה חובה להעמדה לדין של הרוצח ולא ממיתים רוצח בזדון אפילו אם היו עדים עד שיועמד לפני בית הדין וימצא אשם.

הרמב"ם מתאר את הפעולות שנעשות מן הרגע של ביצוע העבירה ועד לריצוי העונש המתאים לפי החלטת בית הדין :

גם הרוצח בזדון וגם הרוצח בשגגה בורחים לעיר מקלט, ואז לוקחים אותם לבית דין מלווים באנשים שישמרו עליהם מגואל הדם ומעמידים אותם למשפט.

לגואל הדם מותר להרוג רוצח בשגגה מחוץ לעיר מקלט, לכן שולחים את הרוצח בשגגה חזרה לעיר המקלט מלווה בשני תלמידים (תפקיד התלמידים לשמור על ההורג בשגגה מגואל הדם עד שהגיעו לעיר המקלט).

ההורג שלא במתכוון יוגלה לעיר מקלט עד מות הכהן הגדול.

אדם שהרג ע"י מכה בסייף או באבן, חונק או שורף בעצמו, נהרג לפי חוקי בית דין.

⁶ משנה תורה, ספר נזקים הלכות רוצח פרק א' סימן ה'.

(אם מישהו גרם למותו של אדם, בלי שהוא יהיה זה שהרג את הקרבן, הוא חייב מיתת שמיים ולא מיתת בית דין (למשל מי ששוכר רוצח, או שקשר אותו והשאיר אותו כדי שחיות יתקפו אותו), המקרים הללו נקראים שפיכת דמים).

יש לציין כי חלק מחכמי המשנה הסתייגו ממתן עונש מוות עד כדי שאמרו:

"סנהדרין ההורגת אחד בשבוע (הכוונה לשבע שנים) נקראת חובלנית, רבי אליעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף הן מרבין שופכי דמים בישראל".⁷

השוואה בין המשפט הישראלי למשפט העברי :

בתורה נקבע עונש מוות לכל רוצח בזדון, העונש נובע מגישה של מידה כנגד מידה.

חוק מדינת ישראל מתנגד לעונש מוות (פרט לחוק לעשיית דין בנאצים ועוזריהם), ההתנגדות נובעת מגישה לפיה לאדם (או למערכת החוק) אין זכות לקחת את חייו של אדם.

תפיסה דומה לפיה יש קושי גם למערכת בחוק ולחברה בכלל (לאגם ולא לבורא) לקחת חיי אדם, ראינו גם בדברי המשנה שהובאה לעיל.

ואכן כיום, למעט עבירות לפי החוק לעשיית דין בנאצים ועוזריהם, אין עונש מוות בישראל גם לגבי רוצחים.

לעניין רוצח בשגגה, קובעת התורה עונש מיוחד - גלות בעיר מקלט לכל הורג בשגגה. דבר זה מכיר בערך חיי האדם שנהרג ומרחיק את הרוצח במזיד מסביבתו לתקופה בד"כ ארוכה ומכל מקום עונש המופחת משמעותית מהרוצח במזיד.

בחברה כיום אין אפשרות לנתק אדם ממקום עבודתו ומקום מגוריו ו"לכלוא" אותו בעיר מקלט אך יחד עם זאת אדם שנמצא אשם בעבירת הריגה נדון למאסר לתקופה קצרה יותר מעונש על רצח.

⁷ משנה, סדר נזיקין, מסכת מכות, פרק א, משנה י.

הסייגים (הגנות) ברצח והריגה

משפט ישראלי :

הסייגים לאחריות הפלילית – אדם שביצע את העבירה ביסודות העבירה ויש קשר סיבתי בין ההתנהגות שהעבריין עשה לבין התוצאה שנגרמה. אותו העבריין שבפנינו הרג אדם. ולמרות שהוא ביצע את היסודות העובדתיים של העבירה, ויכול אפילו להיות שהוא התכוון לעשות את המעשה שהוא עשה ובכל זאת יהיה לו פטור בגלל שורה של סייגים לאחריות הפלילית המופיעים בסעיף 34 בחוק העונשין⁸, ובניהם :

העדר שליטה

העדר שליטה מוגדר בחוק כיכולת הבחירה במערך קווי התנהגות אחרים ושונים, בעוד אחד מהם צריך להוות את ההתנהגות הנדרשת על ידי החוק הפלילי.

העדר שליטה מוגדר בחוק כהגנה שמשמעותה העדר רציה אך ללא העדר שפיות, כלומר: העדר רציה מוגדר בחוק כחוסר שפיות ואדם כזה מוגדר כחולה נפש ועליו להיכנס לבית חולים לחולי נפש, לעומתו- אדם בעל הגנת העדר שליטה עלול להשתחרר ואף לא להתאשפז בבית החולים לחולי נפש כיוון שהתנאי המרכזי להתנהגותו הוא שהתנהגותו נובעת מרצונו וכן גם פעולותיו נשלטות על-ידי ולכן קיימת אצל אדם זה היכולת לשנות את התנהגותו וזאת הדרישה המינימאלית של המשפט הפלילי לשפיטת עבריין.

⁸ ס' 34, חוק העונשין התשל"ז-1977.

הגנת השכרות

הגנת השכרות מוגדרת בחוק כהגנה בפני ביצוע פלילי בעוד מבצע העבירה היה תחת השפעת שכרות(לאו דווקא שכרות מאלכוהול, אלא גם שכרות שנבעה מסם כלשהו), בנוסף לכך, כפי שצוין בנוגע לאחריות הפלילית- כאשר קיים מצב של שכרות שלא מרצון או שלא מדעת, מצב זה יקנה פטור מלא מאחריות פלילית.

בנוגע להאשמה פלילית- עבריין יזוכה רק אם לא התקיימה גם מחשבה פלילית, כלומר: העובר עבירה היה שיכור שלא באחריות ומישהו אחר היה אחראי על-כך.

הגנה עצמית

הגנה עצמית מוגדרת על-בסיס הגדרתה של תקיפה בלתי חוקית, אך חייבת לעמוד בדרישה שהמתגונן חייב להדוף כל התקפה באמצעות פגיעה קלה בתוקף ובאם ביצע עבירה על החוק (כגון: רצח) אך עמד בתנאי זה- יזוכה מכל אשמה.

ס' 134.1 (א) לחוק העונשין⁹ :

"לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שהיה דרוש באופן מידי כדי להדוף מי שמתפרץ או נכנס לבית המגורים, בית העסק או המשק החקלאי המגודר, שלו או של זולתו, בכוונה לבצע עבירה, או מי שמנסה להתפרץ או להיכנס כאמור."

חוק דרומי הרחיב את ההגנה העצמית אפילו עוד יותר. חוק זה הוא בעצם תיקון לחוק העונשין המתייחס לסוגיית הפעלת כוח נגד פורץ לבית מגורים, בית עסק או משק חקלאי מגודר לרבות שטח מרעה ושטח המשמש לאחסנת ציוד וכלי רכב במשק חקלאי, והוא נקרא כך ע"ש החקלאי שי דרומי שירה בשני פורצים/מסיגי גבול אל שטחו ולבסוף לאחר תיקון מס' 98 לחוק העונשין זוכה מעבירת הריגה¹⁰.

כמו כן, ניתן להזכיר בנקודה זו את מקרה כרמלה בוחבוט¹¹, שהורשעה בעבירת הריגה (לאחר הורדה מעבירת הרצח) של בעלה שהתעלל בה במשך כל שנות נישואיהם התעללות חמורה ומתמשכת ואולם נקבע שהתנהגותה לא ענתה על תנאי הפסיקה של סייג ה'הגנה העצמית' ולכאורה הייתה צריכה להיות מורשעת ברצח אך הורשעה בעבירת הריגה בלבד. המקרה עורר הדים ציבוריים וירעשי תקשורתי שהביא לבסוף לא ליצירת הגנה נוספת בס'

⁹ ס' 134.1 (א), חוק העונשין התשל"ז-1977.

¹⁰ תפ"ח (באר-שבע) 1010/07 מדינת ישראל נ' דרומי שי.

¹¹ ע"פ 6353/94 כרמלה בוחבוט נ' מדינת ישראל, פ"ד מ"ט (3) 647

34 לחוק העונשין אלא דווקא אפשרות לענישה מופחתת במצבים של הרשעה בעבירת הרצח, כפי שמופיע בתיקון משנת 1995, הוספה של ס' 300א לחוק העונשין¹² :

300א. על אף האמור בסעיף 300, ניתן להטיל עונש קל מהקבוע בו, אם נעברה העבירה באחד מאלה:

(א) במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה או בשל ליקוי בכושרו השכלי, הוגבלה יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש כאמור בסעיף 34ח –

(1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או

(2) להימנע מעשיית המעשה.

(ב) במצב שבו מעשהו של הנאשם חרג במידה מועטה, בנסיבות הענין, מתחום הסבירות הנדרשת לפי סעיף 34טז לשם תחולת הסייג של הגנה עצמית, צורך או כורח, לפי סעיפים 34י, 34יא, 34יב.

(ג) כשהנאשם היה נתון במצב של מצוקה נפשית קשה, עקב התעללות חמורה ומתמשכת בו או בבו משפחתו, בידי מי שהנאשם גרם למותו.

על אף האמור בסעיף 300, הוסף סעיף בחוק העונשין (סעיף 300א) הקובע עונש מופחת למי שהורשע בעבירה של רצח בנסיבות המנויות בו, באופן שעונש מאסר העולם איננו עונש חובה, וביהמ"ש רשאי להטיל עונש קל יותר בהתחשב בנסיבות המקרה ובמידה שמתאימים למופיע בס' 300א.

הגנת הצורך

הגנת הצורך מתארת מצב בו לתוקף לא הייתה אלטרנטיבה אחרת/שונה לתקוף ולכן קרויה- הגנת הצורך.

המשפט הפלילי לוקח בחשבון שבסעיף זה יכולות להיות אלטרנטיבות שונות לתוקף ולכן מציין שרק אם הגן על עצמו ללא אלטרנטיבה אחרת כמו למשל: קריאה לרשויות החוק והביטחון, יהא מוגן תחת הגנה זו, בנוסף, מציין החוק שחייבת להיות סכנה מוחשית ואמיתית של פגיעה חמורה אחרת יכול היה המגן על עצמו להיעזר בדרכים אחרות וחוקיות.

כורח

¹² ס' 300א.ג), חוק העונשין התשל"ז – 1977.

הגנה זו חלה על מבצע עבירה שביצע מעשים בתנאים בהם אותו המעשה נכפה עליו. ביצוע המעשה נכפה עליו תוך כדי שבירת כל כוח התנגדות הבא מצידו שבעיקרו מדובר על כוח התנגדות מנטאלי, כיוון שעמדה מולו הדילמה הקשה אם למלא אחר דרישת הכופה או להסתכן באיום העומד כלפיו.

על-אף התהליך הברור של חופש הבחירה הקיים בכל מצב מציאותי ולמרות צמצומו במקרי דילמה כאלו/אחרים מביא החוק לעניין זה את נושא חופש בחירתו של המאויס-רק במקרה ולא נותרו בידי המאויס אלטרנטיבות אחרות ונאלץ להתמודד עם הכורח תסופק הגנתו.

צידוק

הגנת הצידוק טומנת בחובה את אותם היסודות של עבירה פלילית אך הופכת את אותה ההתנהגות לבעלת ערך חיובי עבור החברה כיוון שהיא מתבצעת בנסיבות בהן הערך החברתי חשוב יותר עבור החברה מאשר העמדתו לדין של עובר העבירה, כלומר: מדובר על מקרים יוצאי דופן בהם הגנת הצידוק הופכת מעשה.

ההגנות במשפט העברי :

רודף הוא אדם המסכן את חיי חברו, בכוונה ושלא בכוונה. המונח שאול מהמקרה הקלאסי, שבו אדם רודף אחרי רעהו במטרה לרצוח אותו. על פי ההלכה מותר לכל מי שנכח בסיטואציה זו להציל את הנרדף אפילו על ידי הריגת הרודף, בהיעדר ברירה אחרת להצלת הנרדף. מטרת ההריגה איננה **ענישה** אלא **מניעה**, ולכן רשאי כל אדם לפעול במסגרת דין רודף גם ללא הוראה מבית דין מוסמך, כשהנסיבות מחייבות זאת.

על פי הרמב"ם¹³, מקור הדין הוא בפסוק "וקצותה את כפה - לא תחוס עינך"¹⁴ - "שכל החושב להכות חבירו הכייה הממיתה אותו, מצילין את הנרדף בכפו של רודף, ואם אינן יכולין מצילין אותו אף בנפשו שנאמר 'לא תחוס עינך'".

במסכת סנהדרין¹⁵, נכתב :

¹³ משנה תורה, ספר נזקים הלכות רוצח פרק א' סימן ח'.

¹⁴ דברים, פרק כ"ה, פסוק י"ב.

¹⁵ משנה, סדר נזיקין מסכת סנהדרין, פרק ח, משנה ז.

"ואלה הן שמצילים אותן בנפשן, הרודף אחר חבירו להרגו, ואחר הזכר, ואחר הנערה המאורסה. אבל הרודף אחר בהמה, והמחלל את השבת, ועובד עבודה זרה אין מצילין אותן בנפשן".

המשנה מגדירה כאן 6 עבירות, בעבור 3 יש "מצילים אותן בנפשן" – דהיינו – חלים דיני ההגנה העצמית ובעבור 3 אחרות "אין מצילים אותן בנפשן".

זאת אומרת שדין רודף במשנה מדבר על שלושת העבירות הללו בלבד: הרודף אחר חברו להרגו, ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה. התנאים לדין רודף: מישהו הולך לעבור עבירה שדינה דין מיתה, והתנאי השני הוא שאם תתבצע העבירה ייגרם למישהו אחר נזק משמעותי.

לדעת הרמב"ם, מצילים את הקורבן בנפשו של הרודף וזוהי דעתו של הרמב"ם¹⁶:

ה': "רוצח שהרג בזדון אין ממיתין אותו העדים ולא הרואים אותו עד שיבא לבית דין וידינוהו למיתה, שנ' "ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט" (במדבר ל"ה י"ב), והוא הדין לכל מחוייבי מיתת בית דין שעברו ועשו שאין ממיתין אותן עד שיגמר דינם בבית דין."

ו': "במה דברים אמורים בשעבר ועשה העון שחייב עליו מיתת בית דין, אבל הרודף אחר חבירו להרגו אפילו היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו בנפשו של רודף."

כל ישראל מצווים להציל את הנרדף, בתמורת נפשו של הרודף. זאת אומרת שיש כאן אפילו מצווים. זה חובה. נתנו לך רשות לפגוע ברודף כדי להציל את הנרדף, אבל אתה מצווה לנסות לעצור אותו.

לעומת זאת, רש"י¹⁷ מפרש כך:

ואלו שמצילין אותן – מן העבירה. בנפשן – ניתנו להירג לכל אדם כדי להצילן מן העבירה, ומקראי נפקי.

רש"י מסביר את המציל בנפשן – טיפה אחרת. אצל הרמב"ם – מצילים את האנשים מהעבירה. לפי רש"י את מי שמצילים זה **את הרודף**. דהיינו מצילים את הרודף מלעשות את המשימה. רש"י אומר שההצלה היא של הרודף באמצעות נפשו של הרודף – אתה מציל את האדם מלעשות את העבירה. רש"י אומר שהדין של רודף לא ממוקד, כפי שאומר הרמב"ם, בהצלת הנרדף, אלא ברודף עצמו. אבל אז השאלה היא למה להרוג אדם לפני שהוא עשה את העבירה? איך אתה מציל אותו בכלל? שהרי הכוונה היא שהוא לא עשה עדיין את העבירה.

¹⁶ משנה תורה, ספר נזקים הלכות רוצח פרק א' סימן ה'ו'.

¹⁷ פרוש רש"י במשנה, סדר נזיקין מסכת סנהדרין, פרק ח, משנה ז.

השוואה בין המשפט העברי לישראלי :

המשפט הישראלי מעניק מגוון של אפשרויות הגנה לנאשם ברצח, הגם שהתכוון וכל יסודות העבירה התמלאו. במשפט העברי לעומת זאת, ישנן מחלוקות בהקשר של דין הרודף, ומתי מצילים את הרודף, כלומר מעניקים לו הגנה. אין החלטה חד משמעית במשפט העברי בקשר לרוצח, אך גם בימי התנ"ך הייתה מורכבות זו, ולכן מי שרצח בשוגג הוגלה לעיר מקלט שם יתחיל חיים חדשים (עד כמה שאפשר).

סיכום

במהלך העבודה ראינו מהי עבירת הרצח, ומהי עבירת ההריגה, הבנו את מושג הכוונה וממה הוא מורכב, והשפעתו על הכרעת הדין. הסקתי מעבודה זו שההבדל העיקרי והמשמעותי ביותר בין רצח להריגה הוא הכוונה, יסוד זה הוא הקובע (לרוב) בסופו של דבר האם ירשיעו את האדם ברצח או בהריגה, מובן שזה תלוי בעוד דברים, אך הכוונה היא משמעותית בהכרעת הדין. לאחר מכן, דנו בעונשים של הנאשם ברצח או בהריגה, ומכך הסקנו שעבירת הרצח מחייבת את בית המשפט להרשיע אדם ב 25 שנה ולא פחות, אך בעבירת הריגה בית המשפט יכול להוריד מ 20 שנה (המקסימום) ולהקל את העונש במקרים מסוימים, תלוי בנסיבות המעשה. לאחר שראינו מהם העונשים, דנו בסייגים שיש בעבירות אלו, ובאלו מקרים רשאי בית המשפט להקל בעונש, א אפילו לזכות את הנאשם. בכל אלה דנו גם במשפט העברי וגם במשפט הישראלי, ולבסוף הייתה השוואה ביניהם. עבודה זו באה להראות ולהסביר את המשמעות של רצח והריגה, להבחין בין עבירות אלו,

בצורה מפורטת לפרטים .

עבודה זו חידשה לי רבות על דיני העונשין הן במשפט הישראלי והן במשפט העברי.
 למדתי מהם העונשים, מדוע מקלים בעונש הנאשם, והבנתי את הקושי להכריע במקרים
 חריגים ביותר.
 דבר שגיליתי בעבודה זו, ואני מעריכה, זה שכשמגיע לבית המשפט מקרה חריג, והוא אינו
 יודע כיצד להתייחס למקרה זה, כשאין שום סעיף בחוק העונשין שמתייחס למקרה שכזה,
 אזי בית המשפט מתקן את החוק(לא תמיד).
 כלומר מערכת המשפט היא אינה יכולה להיות סגורה לחוקים חדשים, ומכל מקרה (חריג
 אמנם), מערכת המשפט תתקן חוק מסוים על מנת להגיע לאיזון בין העבירה לעונש.
 (שהעונש לא יהיה כבד מדי לעומת העבירה).
 מערכת המשפט היא מערכת שאינה מתיישנת, אלא מתחדשת עם השנים.

ביבליוגרפיה

מקורות במשפט העברי:

בראשית פרק ט' פסוק ו'.

דברים, פרק כ"ה, פסוק י"ב.

שמות, פרק כ"א פסוקים יב-יד.

משנה, סדר נזיקין, מסכת מכות, פרק א, משנה י.

משנה, סדר נזיקין מסכת סנהדרין, פרק ח, משנה ז.

משנה תורה, ספר נזקים הלכות רוצח פרק א'.

פרוש רש"י במשנה, סדר נזיקין מסכת סנהדרין, פרק ח, משנה ז.

חקיקה ופסיקה במשפט הישראלי:

חוק העונשין, התשל"ז-1977.

תפ"ח (באר-שבע) 1010/07 מדינת ישראל נ' דרומי שי

ע"פ 6353/94 כרמלה בוחבוט נ' מדינת ישראל, פ"ד מ"ט (3) 647